

A "TIZKÖTETES"-RŐL...

Az új, tíz kötetre tervezett "Magyarország Történeté"-nek előkészületei már régóta folynak, a kétkötetes összefoglaló munka megjelenése /1964/ után szinte azonnal megkezdődtek. E hosszú megelőző munkálatokat kétségtelenül indokolja, hogy elsősorban két fő előzményének, az egyetemi tankönyvnek és az 1964-ben megjelent Magyarország Története koncepciójának felülvizsgálata, anyagának az újabb kutatások eredményeivel való kiegészítése, esetleg ezeknek új módszerekkel való feldolgozása, nem kevés időt vesz igénybe. A MTA Történettudományi Intézete és a készülő mű szerkesztőbizottsága rendszeresen vitákat rendez a munka során felmerülő kérdésekről. /Ezek nyomon követhetők a Századok ill. a Történelmi Szemle c. folyóiratokban, melyek a viták jegyzőkönyvei alapján közlik az anyagot./ A vitaindító referátumok elsősorban azt vizsgálják, hogy mennyiben tekinthető alapnak a magyar történelem legutóbbi két szintézise - koncepcióját és rész megoldásait tekintve - a megírandó újabb összefoglaláshoz.

Ezt a kérdést vizsgálja Niederhauser Emil "Az eddig megjelent főbb történelmi összefoglalások kritikai áttekintése" című vitaindítója, mely elsősorban az 1790-1890 közötti korszakra vonatkozó részeket vizsgálja. Felhívja a figyelmet az eddigi szintézisek és a most készülő tizkötetes jellegének különbségére. Míg az eddigi munkák feltételezték, hogy az olvasó az egész művet alaposan megismeri, addig ez utóbbi az egyes korszakok önálló, elmélyültebb tanulmányozására is alkalmas lesz.

Az 1790-1849 közötti korszakkal foglalkozó anyagok vonatkozásában kiemeli, hogy a gazdasági és társadalmi folyamatok leírása elsősorban a szűkebb értelemben vett Magyarország /tehát Horvátország és Erdély nélkül/ területére történt meg. Az ipar területén nem kapott helyet a technikai fejlődés, a meglévő kevés számú gyár felszerelésének leírása. A városfejlődés erősen mellőzött terület, akárcsak a társadalmi gondolkodás és ideológia fejlődése. Javasolja a demográfiai kutatások szélesebb körű alkalmazását.

Az 1849-1890 közötti periódus politikai története szerinte jól kidolgozott, de nagyobb elmélyülést kíván a gazdasági növekedés kérdésének megvilágítása, kvantifikáló mutatókkal való alátámasztása, és a technikai fejlődés, a mezőgazdaság gépesítésének kér-

dése. A Monarchia külpolitikájának helyes értelmezése, és a közoktatási szervezet fejlődésének vázolója is hiányzik. Kiemeli, hogy az 1790-1890 közötti időszak fő kérdése szerinte a polgári átalakulás és a nemzetiségi kérdés, és másodrendű a nemzeti függetlenség kérdése még akkor is, ha a kortársak számára ez tűnik elsődlegesnek.

Elengedhetetlenné vált az eddigi korszakolás felülvizsgálata is. Mint Molnár Erik 1966. márc. 4-én, a MTA Történettudományi Intézete ülésén a vitát bevezető felszólalásában rámutatott, ennek okai abban keresendők, hogy a tudomány új eredményekre támaszkodhat, a gazdasági - társadalmi folyamatok jobb megismerése módosítja a történelem határvonalait. Problémát okoz az is, hogy a művészettörténet, irodalomtörténet periodizációja megváltozott. Ezzel kapcsolatban Molnár Erik felvetette azt a kérdést, hogy "...egybe kell-e esnie egy, a gazdasági-társadalmi folyamat lényegét, az osztályharc fejlődésének vonalát, a politika legfontosabb fordulópontjait tükröző marxista periodizációnak egy másikkal, amely a felépítmény körébe tartozó jelenségek fejlődését periodizálja." A vita alapja Heckenast Gusztáv: A 10 kötetes Magyarország Történetének periodizációjáról c. referátuma. A kérdés megoldásában felhasználták a Szovjetunióban folytatott, valamint az Annales kör periodizációs vitájának eredményeit. Mindezt az egyetemes történettudománytal teljes szinkronban kell elvégezni.

Nézzünk meg most néhány kisebb kérdéssel foglalkozó vitaindító referátumot. Bartha Antal az MTA TI-nek és a szerkesztőbizottságnak az ülésén felhívta a figyelmet az őstörténet jelentőségére és tisztázatlan problémáira. Kijelentette, hogy fel kell számolni a VI-IX. századi termelési mód értelmezésében található ellentmondásokat, hogy szükséges a szláv-magyar kapcsolatok valamint a nomád szervezetek analógiás vizsgálata. Feltétlenül el kell végezni szerinte a XIV-XVI. századi magas gazdasági színvonal beható elemzését és a XVI. századi eseményeknek az egyetemes történetben való értelmezését.

Makkai László "A kései feudalizmus korának története a magyar történelem egyetemi tankönyvében, rövid összefoglalásban" címmel olvasott fel vitaindítót. Két alapkérdéssel foglalkozik:

1. Mennyiben alap e két munka a szintézis számára?

2. Elég-e a fehér foltok eltüntetése, vagy a koncepció felülvizsgálatára is szükség van?

Rámutat, hogy a XVI-XVIII. századi magyar történelem egész koncepciója átgondolást igényel, és felveti annak problémáját, hogy megvannak-e az adott korban a centralizált állam létrejöttének és fennmaradásának előfeltételei.

Zimányi Vera az 1610, és 1630-as évek problémáival foglalkozik. Érdeklődésének középpontjában az a két kérdés áll, hogy milyen okok következményeként alakult ki az örökös jobbágyság rendszere, másrészt, hogy ennek gazdasági és társadalmi alapján reálisak-e Zrinyi és Bethlen elképzelései az önálló centralizált állam létrehozására.

Márkus László "Az 1890 és 1918 közötti magyar történelem fehér foltjai" c. munkája kapcsán mutat rá a történetírás elvi követelményeire, a következő formában:

1. Szükséges: az objektív és szubjektív tényezők komplexitásából megvont történeti mérce, mint a történelmi folyamatok szerves alkotóelemének következetes érvényesülése.
2. a program fő irányának határozott, árnyalt kijelölése az eszmei áramlatok történelmi tárgyalásánál.
3. a kultúra történetének összefoglaló ábrázolása
4. a helytörténet eredményeinek figyelembe vétele.

Ezekután következnek a szerkesztési elvek összegzése: A Magyarország Története tudományos jellegű legyen, de a szerzők fejezeteik előadási módjában vegyék figyelembe a szélesebb körű olvasóközöniséget is. A kötetek bibliográfiákat nem fognak tartalmazni, de minden kötethez készül egy névmutató. A kötetek anyagának összetett név-, hely- és tárgymutatója a X. kötetben található. A hagyományos közigazgatási és hadtörténeti térképek mellett megtörténik a gazdaságtörténet, a kulturtörténet, az iparfejlődés, a mezőgazdaság, az iskolaügy és a demográfia adatainak térképre vetítése. Cél az összehasonlító módszer alkalmazása, az egyetemes történeti összefüggések szem előtt tartása.

Mivel a készülő munka régen szükségessé vált, úgyét - mint általános érdeklődésre számítható témát - igyekszünk továbbra is napirenden tartani, és az előkészületekről tudósítani.